

Vlucht der bevolking te Diksmuide.

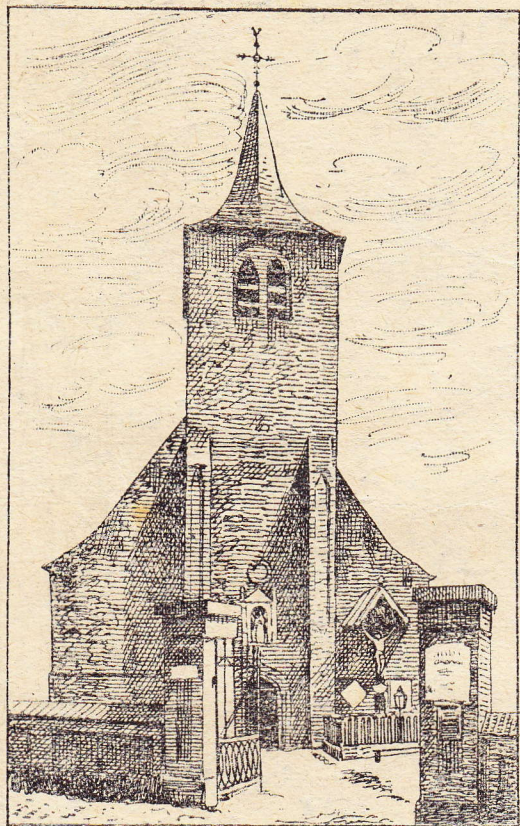
dat de Engelschen vorderingen maakten bij Ieperen. Sommige burgers lachten al met hen, die gevlucht waren.

Bedrieglijke rust echter! De stilte voor den storm, en welke storm!

Twee regimenten goudiers kwamen den admiraal steunen. Men bewonderde de vreemde ruiters op hun kleine, vurige paardjes.

's Maandags zouden de fusiliers Beerst nemen, dat den vorigen dag door de onzen prijsgegeven was.

De 5e compagnie onder luitenant Maussion de Condé kreeg bevel den aanval te doen. De officier schikte zijn mannen in rijen van vier. En vooruit nu! Op den weg van Diksmuide sloegen reeds de granaten veel fusiliers neer,

Kerk van Lombartsijde.

maar de troep stormde voort. Aan 't dorp regende het kogels. De Duitschers hadden zich in huizen verschanst en de aanvallers hadden geen andere beschutting dan een gracht of een haag. Ze kropen over den grond, want wie recht stond vorinde een mikpunt voor de geweren en mitrailleurs.

Luitenant de Maussion richtte zich op, om de positie te verkennen. Dodelijk getroffen zonk hij neer.

De 6^e kompagnie van het 2^e bataljon onder luitenant Pertus was naar Keiem afgezwinkt en ook hier ging het heet toe. De aanvoerder stortte ten gronde met verplet been. De kompagnie Hebert opereerde tusschen Keiem en Beerst. Meer officieren werden buiten gevecht gesteld. Het bataljon Jeannot leed zulke zware verliezen, dat het achteruit gebracht moest worden. En toch wilde en zou men Beerst nemen.

Kommandant Varney verzamelde de overblijvenden van de verschillende kompagnies, stelde zich aan hun hoofd en stormde met hen op Beerst af.

Zijn voorbeeld bezielde de mannen. Maar men moest huis na huis nemen. De admiraal zond het 2^e bataljon van het 1^e regiment, onder kommandant de Kerras tot steun en uit Vladsloo rukte het bataljon Mauras aan.

Woedend ging het er toe. Men worstelde op straat, in de huizen, de tuinen. 't Werd een strijd van man tegen man. Boven 't gekreun van

gewonden, klonk het gehuil en getier der soldaten. Bloed verfde de bajonetten, spatte op de muren, kleurde de steenen. Men stormde over dooden, die op de wegen en in de boomgaarden lagen. Om 5 uur 's namiddags was Beerst aan de Franschen. De vijand vluchtte den steenweg op.

Ronarc'h kwam naar het dorp en gelastte het in staat van verdediging te brengen, daar hij in den nacht een tegenaanval vreesde.

Dadelijk ging men aan 't werk; maar nauwelijks waren de eerste schoppen in den grond gestoken, of daar kwam van het hoofdkwartier het order, zich op de oude stelling terug te trekken.

Algemeene verbazing. Beerst loslaten, nu men het tot zulk een duren prijs had veroverd. Maar het is 't bevel.

Wat was er dan gebeurd? Het offensief mislukte. De vooruitrukkende troepen in Midden-Vlaanderen waren op machtige Duitsche legerkorpsen gestuit, de troepen door den hertog van Wurtemberg gezonden. En de minderheid moest voor de meerderheid wijken. De kavalerie trok zich terug, de goudmiers begaven zich naar Loo, de Britten konden Meenen niet bereiken.

Laten we dat meer van nabij nagaan. De nieuwe vijandelijke legers verschenen vooral bij Roeselare, dat we 's Zondags door Franschen bezet zagen.

's Maandags bombardeerden de Duitschers de stad. Huilend vlogen de granaten over de stad en daverend sloegen ze in. Op den weg naar Ardoorie, te Kumbek, bij Hooglede, Staden, overal werd gestreden. Van weerskanten vielen enkele dooden, maar lang konden de Franschen niet stand houden.

Van een offensief was geen sprake meer, nu de tegenpartij met zulk een massa opdaagde. Zich verdedigend trokken de Franschen terug, en een groote strook van West-Vlaanderen werd aan den vijand overgelaten. Nog vielen schoten van achter hagen en huizen.

« 't Zijn burgers! » huilden de wantrouwende Duitschers.

't Ordewoord was gegeven! Wreedheden gingen er gebeuren.

Te Gits haalden woeste benden burgers uit hun woning.

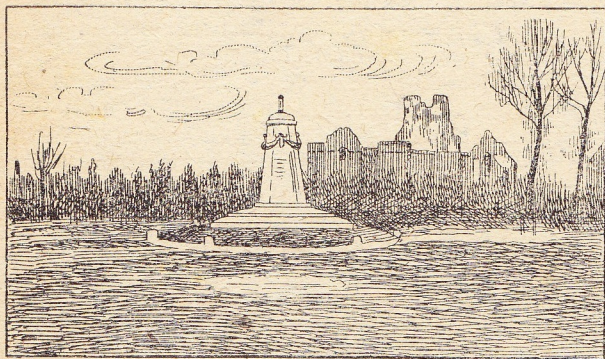
Maar laten we, als een teekenend staaltje van die terreur, een der slachtoffers het zelf verhalen, gelijk hij het ons deed:

« Maandag 19 Oktober lagen de kurassiers te Gits. Bij 't krieken van den dag kwamen de Duitschers van Cortemarq en Torhout. Bij het Leenbosch, op hun weg, woonde Victor Vergote. Deze had zijn vrouw en zes kinderen naar een veiliger plaats gebracht, maar was zelf op de hoeve gebleven. Hij hield zich in een put voor 't geschut verborgen. Al zijn geld en waarden droeg hij op zak.

De Duitschers vonden hem, roofden zijn geld en staken hem dan met de bajonet dood.

Wat verder onderging een andere landbouwer hetzelfde lot.

De soldaten schoten in de huizen, staken stroomijten in brand. Tezelfdertijd werd ons

Duitsch kerkhof te Vladsloo.

dorpje beschoten. De menschen kropen in den kelder en anderen vluchtten heen.

De Franschen trokken wat achteruit, naar de hoogte, en velen, waarbij ik, volgden hen.

Franschen lagen in de stukken (akkers) achter de hoogte. Weer schieten van weerskanten! Wij verscholen ons halverwege. De Franschen trokken langs Driewegen op Hoogde af. Wij vluchtten toen geheel de hoogte op en verborgen ons.

De strijd duurde voort. De Duitschers waren nu op de Hoogte en de Franschen verder te Hoogde. Wij verborgen ons van 11 uur tot 3 1/2. Toen werden we voor den dag gehaald, en met driehonderd menschen, mannen, vrouwen en kinderen, moesten we met 't aangezicht tegen den muur gaan staan. De Duitschers gingen op Deleu's hoeve. De boer had zich in den beerput verdoken. De hofstede werd natuurlijk in brand gezet. Vrouwen en kinderen mochten toen vertrekken. Wij moesten echter mee, 72 burgers van 17 tot 75 jaar. Aan den « Ondank », een herberg te Hoogde, werden we door Deutsche soldaten uitgejouwd, gestompt en gestooten « Sie haben geschossen. Kaput, kaput! » klonk het.

« En meneere », zei mijn verteller « er is door geen burger geschoten. Alle wapens waren ingedragen. Ge kunt toch met geen pijpsteel schieten, hé? Onze burgemeester is een braaf en rechtvaardig man. Hij had hooren vertellen, dat een pensjager (strooper) nog een geweere had en heeft heel 't huis afgezocht. En de man moest zweren, dat hij geen wapen meer bezat. Neen, er is door burgers niet geschoten. »

Zoo, wij moesten mee. Aan mijn arm had ik een oud ventje van 75 jaar, met kloefjes aan de voeten. 't Kon bijkans niet voort. 't Is zeker dood, ik heb het niet meer weere gezien.

We gingen naar Staden, waar de Franschen nu heen getrokken waren. We maakten een grooten omweg over Vosseberg, Vommelbeke en Strooiveldkruis. 't Was 8 uur toen we bij Staden kwamen. In 't dorp lagen de Fransche kurassiers. De voorwacht der Duitschers ging stillekens nader, om de kurassiers te verrassen. Wat er daar juist gebeurd is, kan ik niet zeggen, maar op eens stonden eenige hoeven in brand en zagen we de Duitschers terugkeeren. Ook de kurassiers verschenen. 'k Zie ze nog, met hun metalen borst-

stukken, die schitterden in den vuurgloed. Een hardnekkig gevecht ontstond nu. Wij, 72 burgers moesten voor de Duitschers staan. We worstelden tegen, wilden vluchten. We werden vastgestekt, geslagen... maar 57 van ons ontvluchtten toch. 15 bleven gevangen, ik ook. De Franschen trokken zich terug, ze konden toch op ons niet vuren. De Duitschers waren nijdig op ons en bonden onze handen samen. Ze wilden ons in den brand jagen. Toen sprong een officier nader en riep met donderende stem tegen zijn eigen mannen: « Das nicht, das nicht! » We kregen toen wat rust, we mochten kampeeren in 't veld, in 't slijk — 't had geregend — en bleven daar tot 's morgens 7 1/2 uur. Dien nacht vergeet ik nooit. De vlammen sloegen hoog op. Een Deutsche overste lag op 't stroo. 't Was zoo'n beer, dat zijn eigen soldaten hem niet durfden naderen. Ik onderhandelde met de wachten en ik zegde hun dat ik 10.000 fr. voor mijn leven bood. Sommige hadden er wel ooren naar, maar z'en durfden niet voor dien majoor. 's Morgens werden we naar een ander strijdperk gestuurd, een beetenveld. We lagen er tot 2 uur van den middag. De bommen vlogen over ons hoofd. Ik schartte (krabte) een gat in de aarde en stak er mijn hoofd in. Wat we daar geleden hebben, kan ik u niet zeggen. We daverden van de koude, we hadden honger. Als we aan vrouw en kinderen peinsden, weenden we. En ik weene soms nog.

Mijn zegsman had de tranen in de oogten en vervolgde:

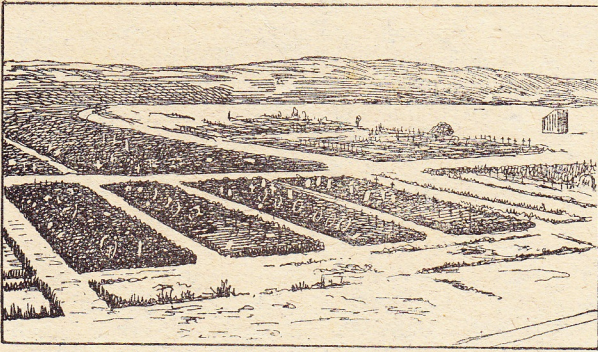
Dat was toch geen oorlog, mijnheere! Wat hadden we misdaan! We waren geen soldaten! Voor wie hielden ze ons? Ik droeg een frak (overjas) en de Duitschers zeiden, dat ik een officier was. 'k Was een vreedzaam burger. 'k Heb u al gezeid, dat er te Gits niemand nog een wapen had. 'k Was gebleven, vertrouwend op de beloften der Duitschers en op de oorlogswet.

Om twee uur — vervolgde de verhaler — werden we naar een hoeve geleid. Deze was een ambulance. We moesten op de knieën gaan zitten tegen een haag.

De Duitschers brachten gewonden aan. We hoorden veel kermen en schreeuwen. Binnen waren dokters aan 't opereeren... Eensklaps leidden ze weer eenige burgers aan. Twee werden tegen den muur gesteld en onbarmhartig doodgeschoten. Wat later liet men ons gaan. Ik had er genoeg van en vluchtte naar Nederland. Ook onze burgemeester, wiens huis in brand gestoken werd, kon ontsnappen. De Duitschers hebben hem lang gezocht. »

Tot zoover deze getuigenis. Dergelijke tooneelen hadden overal plaats. De man sprak van Staden. Hier ook hadden gruwelijke moorden plaats. De onderpastoor Foulon werd uit zijn woning gesleurd en gefusilleerd. Nog een tiental burgers ondergingen dit lot, altijd maar onder dezelfde onrechtvaardige beschuldiging, geschoten te hebben.

Van de groep, die naar Gits terugkeerde, vermist men er zeven. Later kon men vermoeden, dat het hun lijken waren, welke men te Staden

Militair kerkhof te De Panne

in een kuil begraven had. Zeker wist men het niet, want men mocht den kuil niet openen. In elk geval zijn de ongelukkigen vermoord of door de schoten gevallen.

Te Hoogdele dezelfde taktiek: burgers voor 't leger en mee tot men wat verder in een gevecht raakte. Terug daarna met de Duitschers. Op een stuk land een soort van krijgsraad. Bedreigingen, mishandelingen, ten slotte weer mee in de richting van Staden. Deze ongelukkigen werden losgelaten met uitzondering van een man, een alom geacht landbouwer, die wreed omgebracht werd.

Te Roeselare zelf ging het nog wreeder toe. Hier duurde de tegenstand der Franschen vrij lang en woedend drong de vijand den Oostkant der stad binnen. Dadelijk ging hij afgrijselijk aan 't moorden.

Soldaten van het 235° regiment beukten de deuren in, verbrijzelden de vensters, joegen de verschrikte bewoners uit den kelder en leidden hen mee.

Alberic Deforche uit de Vierwegstraat was bij een dier ongelukkige groepen. Een Duitscher stak hem de bajonet dwars door 't lijf en duwde hem alzoo nog een eind voort.

Constant Hoornaert en Derluyn Pieter werden op dezelfde plaats afgemaakt. De vrouw van Hoornaert was getuige van dit moordtooneel, en moest dan met de handen omhoog evenals andere vrouwen en kinderen voor de woestelingen marcheerden.

Uit een ander huis in dezelfde straat joeg men insgelijks een gezin en lieden, die daar in den kelder verscholen zaten, naar buiten. Dit ging onder hevige mishandelingen. Vrouwen en kinderen smeekten om genade, maar de ellendelingen trokken hen de kleeren van het lijf. De mannen werden twee aan twee bij de handen gebonden. Dan deed men hetzelfde met de vrouwen en de weerlooze gevangenen moesten naar een weide bij de hoeve van den landbouwer Ost. Er waren daar aldus 40 tot 50 personen verzameld.

De vrouwen en meisjes schreeuwden van angst. Een officier, met het schuim op de lippen, overdonderde hen met vloeken en scheldwoorden en de beschuldiging:

« Gij hebt geschoten. »

« Neen », klonk het. « 't Waren de Franschen. »

« Gij zijt onze vijanden ! » hernam de overste en hij sprak van fusilleeren.

Daar leidde men nog een gevangene aan: zeke- ren Jules Delforche. Men had reeds de helft van zijn neus afgekap. De ongelukkige was geboeid. Zijn zontje wilde het bloed afvegen. Een soldaat greep wild het kind vast en slingerde het terzijde.

Soldaten staken intusschen den stal der hoeve Ost in brand en toen de boer zijn vee wilde redd- en, vuurden de onverlaten op hem en joegen hem daarna naar dezelfde weide. Trouwens op vele plaatsen stonden reeds hoeftjes en huizen, die van nederige werklieden, in vuur en vlam.

De officier wees uit de groep vier mannen aan, die moesten sterven: het waren Constant Craey- meersch, Octaaf Colpaert, Joannes Delforche en de reeds zoo verminkte Jules Delforche, allen vader van een gezin.

De ongelukkigen smeekten om hun leven, rie- pen om genade terwille van hun vrouw en kin- deren, de anderen voegden hun smeekbeden bij de hunne, maar het mocht alles niet baten.

De gewetenlooze overste gaf een teeken, scho- ten knalden en de vier lichamen stortten neer.

De overlevenden moesten drie uur bij de lijken blijven staan en werden dan voor de soldaten ge- dreven die hun intocht zouden houden.

Wat verder in de Bruanestraat speelden zich eveneens dergelijke dramas af.

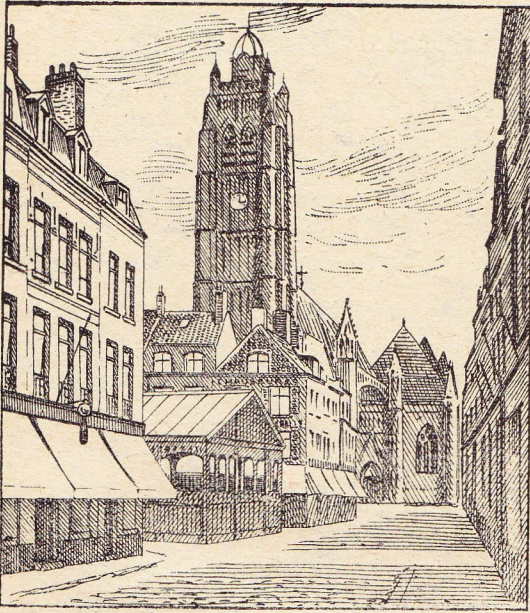
Ingels Gustaaf, die met zijn ouden schoonva- der en driejarig kindje alleen thuis was, hoorde de soldaten op de deur kloppen. Hij ging open doen en kreeg een bajonetsteek in het hoofd. Men vond zijn lijk met een wonde van het oog tot aan het oor, zoodat de hersens er uit hingen, de oude man vluchtte met het kind heen.

Pieter van Becelare op de Noorlaan was thuis gebleven bij zijn vrouw, die den vorigen dag be- vallen was; de andere kinderen waren bij kennis- sen. Ook hier ging de man openen toen er ge- klopt werd. Een soldaat schoot hem neer. De vrouw sprong uit bed, ging zien, vond het lijk met het hoofd in een plas bloed, en als waanzin- nig van angst vluchtte zij het veld in, zelfs haar kind vergetend, dat daar in de wieg bleef, ter- wijl het lijk van den vader aan de achterdeur lag. Kalmer geworden, keerde de vrouw terug.

Ook in andere gedeelten van de stad gebeurden woeste tooneelen.

Charles Louis Van Wijsberghe was met zijn ouders en geburen in een woning der Mandellaan gevlucht. Want de Duitschers staken de huizen in zijn buurt in brand. Op de Mandellaan waren de opgejaagden evenmin veilig. De soldaten haal- den hen naar buiten en tastten de mannen af. Toen zij bij Van Wijsberghe een zakmesje von- den, veroordeelde een officier hem op staanden voet ter dood. De ouders van den ongelukkige hoorden dit wreed vonnis en smeekten om het leven van hun zoon, die zelf ook om barmhartig- heid schreide. Maar wat gaf het. Een schot klonk en de arme jonkman viel omver; nog twee knal- len en de misdaad was voltooid.

Leonard Van Hecke moest met andere bur- gers der Mandellaan voor de soldaten loopen.

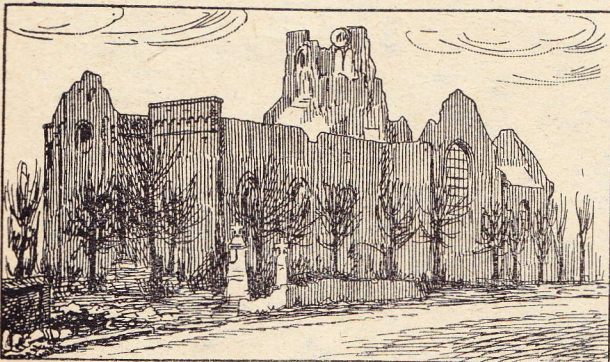

Duinkerke : Havenstraat

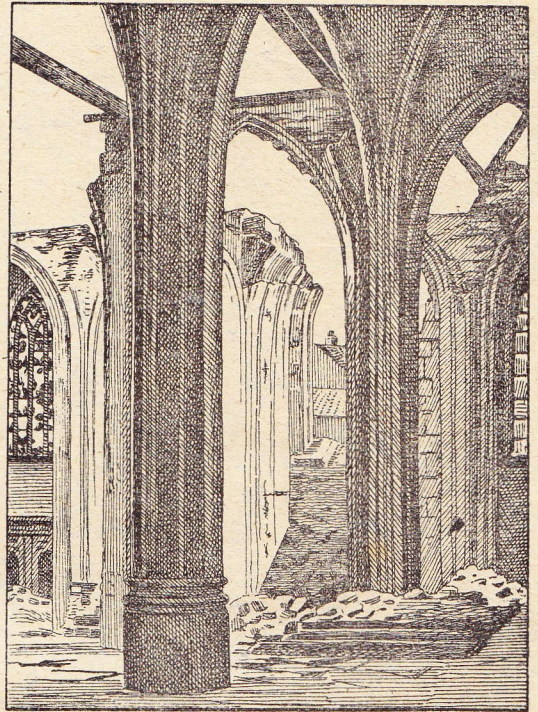
Wat er met hem juist gebeurd is, weet men niet, maar 's avonds vond zijn eigen zoon hem aan den gevel van een huis. De man bloedde hevig uit de keel. Een bajonet was dwars door zijn hals gestoken. De ongelukkige leefde nog en smeekte om een dronk water. De zoon haalde zijn broer en samen droegen ze dit nieuw slachtoffer der Duitsche moordwoede naar huis. Eenige uren later overleed Van Hecke.

Jules Verhoeye werd neergeschoten op den koer der herberg « 't Neerhof » waar hij gevlucht was.

Tusschen Beveren en Roeselare vermoordden de woeste militairen vijf burgers. Theodiel Beer-naert, Henri Demeulenaere, Jules Cyriel Dubaere, Basiel Dumortier, en Emiel Beckers. De slachtoffers werden op 't wilde weg uit een groep gevangenen gekozen, door officieren. Deze hadden eerst al de aangehouden doen aftasten. Er werd niets verdachts gevonden, maar de geweten-

Puin der kerk te Vladsloo.

Puin van St-Eligiuskerk te Duinkerke.

looze kerels toonden zelf jachtkardoezen en zeiden

« Zulke hebt gij gebruikt om op onze troepen te schieten. »

Protestaties bleven te vergeefs en misschien zouden er nog meer levens genomen zijn geworden, ware er niet een officier verschenen, die het gruwelijk tooneel deed eindigen.

De Duitschers hielden dus hun intocht te Roeselare.

Op den Ardooschen steenweg joegen ze de menschen uit hun woning en duwden de ongelukkigen bij de burgers, welke reeds voor de troepen stapten.

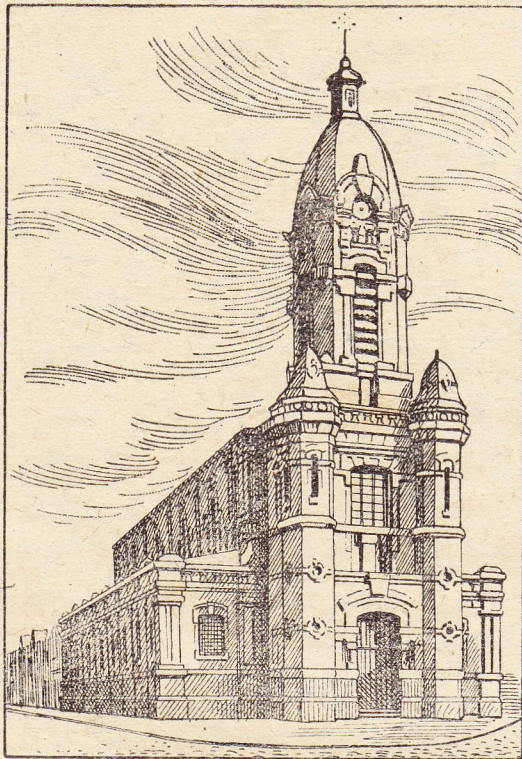
« Handen omhoog ! » klonk het ruw.

Ook vrouwen en kinderen, ja kleinen van vijf, zes jaar, moesten aan dit bevel gehoorzamen. Aangrijpend was die groep. Angst laaide in de oogen. Men hoorde geweën en geklaag, beden om ontferming en genade. Maar de onverlaten stuwden de weerloozen vooruit.

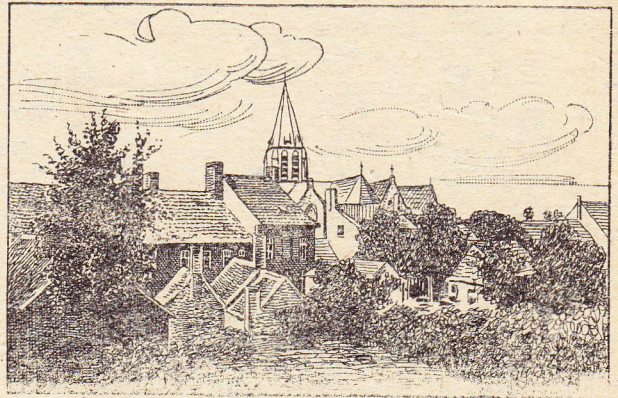
De bekende Hollandsche teekenaar Ramaekers heeft dit schouwspel aan de beschaafde wereld getoond, in zijn meesterlijke plaat : « De burgers van Roeselare. »

De optocht vervolgde zijn weg, door de Ooststraat naar de markt. Op vele plaatsen sloegen de vlammen op en nog telkens stichtten de woestelingen nieuwe branden. Dakloozen drongen door de straten, vluchtten overal heen, niet wetende waar straks het moede hoofd neer te leggen.

Ook uit andere richtingen naderden zingende soldatenbenden. 't Waren veelal studenten en universiteitsmannen die, omgeven van veteranen,

Armentières : St-Rochuskerk.

Zicht op Moorslede.

te Roeselare hun intocht hielden. Het korps was te Cassel gevormd en nog onvoldoende geoefend, maar de soldaten, veel vrijwilligers, hadden geen geduld lang te wachten. Ze wilden de eer opeischen den weg naar Calais te banen. Fanatisme gloeide op hun wezen en overmoedig en uitdagend klonken de liederen. Machtig galmde het : « Deutschland, Deutschland über alles ». En als waanzinnig van zoogenaamde vaderlandsliefde, marcheerden die troepen voort, tot alles in staat, werktuigen in handen van hun officieren.

De Franschen weken al strijdend naar Oost-Nieuwkerke. Daar bij den Diksmuidschen steenweg hadden de laatste schermutselingen plaats en van wege den vijand gingen ze ook hier met wreedheden gepaard.

Victor Wijffels en Alfons Demets, werden met hun familieleden uit de woning gehaald, een soldaat stak Wijffels met de bajonet neer, een ander deed hetzelfde met Demets. Twee kinderen van Wijffels liepen schreiend weg, geraakten wat verder in de watergracht van een hoeve en verdronken.

Emiel Borry werd in aanwezigheid van zijn vrouw en kinderen neergeschoten. Dit drama gebeurde in zijn huis, dat dan in brand gestoken werd. Eenige dagen later haalde men het verkoolde lijk van onder het puin.

Maria Debrabandere kreeg een kogel, toen ze even door het raam blikte en stierf dadelijk daarna in de armen harer moeder.

Nog andere burgers vielen als slachtoffers der Duitsche moordwoede, langs het kanaal en van den Meenenschen steenweg. Sommigen vielen onder de kogels der strijdende partijen, zoodat Roeselare dien avond rouw bedreef over negentig van zijn zonen.

Meer dan twee honderd woningen lagen als een hoop smeulend puin neer.

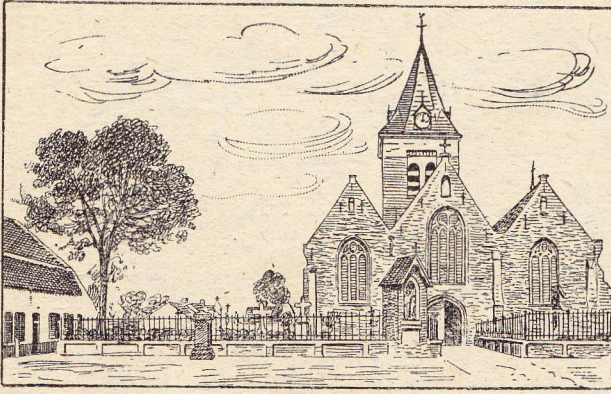
Maar ook in de omgeving klonk geschrei, uit de wanhopige, met angst geslagen menigte. Op een half uur gaans van Roeselare ligt Rumbeke. Hier had den 14ⁿ Oktober de prins van Wales een nacht gelogeed. Hij was naar Antwerpen gegaan, maar te laat gekomen en moeten terugkeeren. Den 15ⁿ, eenige uren later, verschenen de eerste Duitschers, die geen wanordelijkheden bedreven en dadelijk naar den IJzer doortrokken.

Den 19ⁿ verschenen Fransche ruiters en dadelijk hadden er patroeljegevechten plaats. 't Ging als te Roeselare: Onze bondgenooten moesten wijken, de Duitschers overstroonden het dorp en begonnen te moorden, te plunderen en te branden.

Meer dan 60 hoeven en huizen gingen in vlammen op, twaalf burgers lieten het leven. Een onlukkige van Vijfwegen was in zijn kelder gevlucht, soldaten staken het vuur aan zijn huis. De man wilde naar boven vluchten, maar mocht er niet uit. Men hoorde zijn angstgeschrei uit den gloed, tot de rook het smachtte. Later haalde men uit het puin het verkoolde lijk.

Dronken soldaten kwamen van Isegem, vuren in de ramen en door deuren en schoten zelfs verscheidene kameraden dood. Zoo vond men vijf lijken van Duitschers en natuurlijk werd de schuld op de burgers gestoken. Rumbeke moest 100.000 frank boete betalen, de helft reeds den dag van het bevel.

Te Cachtm werden vier vreedzame inwoners omgebracht. Tusschen Vossemolen en Beithem (een parochie van Rumbeke) werden 's middags de gebroeders Verschaeye, die aan 't eten waren, naar buiten gesleurd en daar voor de oogen van hun ouders doodgeschoten, natuurlijk onder voorwendsel geschoten te hebben.

De kerk van Slype.

't Groote Duitsche heir heeft een stelsel van schrikaanjaging ingevoerd, om rustig op het klein landke te kunnen leven!

En welke schrikaanjaging!

Leuven...

Dat is door vreemde journalisten gezien.

Maar niet gezien werd Roeselare, Gits, Staden, Ledegem, Rumbeke, het doorboorde harte van West-Vlaanderen....

Ook bij den strijd om Ieperen wilden de Duitschers een geslagen, bevreesd, ontzenuwd volk in den rug hebben...

We hebben het menigmaal gehoord in ons land. « Dat is geen oorlog tegen soldaten alleen, maar ook tegen de burgers. »

't Waren niet alleen soldaten, die in dronkenschap handelden. We vertelden het reeds hoe officieren willens en wetens moordpartijen aanrichtten.

Te Roeselare tastte men twee burgers af, en vond niets, maar de soldaten haalden eigen patronen uit hun tasch, toonden deze en zeiden: « Wij hebben ze op de gevangenen gevonden ».

De oversten achten het niet noodig een nader onderzoek in te stellen, doch geboden een der onschuldigen dadelijk neer te schieten. Dit is daar gebeurd in de Koornstraat, in aanwezigheid van twee politieagenten, die den anderen nog konden vrijpleiten.

Willekeur der oversten! Hoe oordeelt men dan over het volgende staaltje: 't Gebeurde te Thielt, het rustig stedeke in 't hart van West-Vlaanderen, waar de vijand dadelijk het grootkwartier van het 4^e leger vestigde. De beste woningen moesten onmiddellijk ontruimd worden en officieren namen er bezit van, 't zij om er te logeeren, 't zij om er bureelen in te richten. Nu, tot zoover is dit oorlogsgebruik, al werd het te Thielt zeer ruw toegepast.

Maar de bezetters wilden op de woning van den H^r Carlier een toestel voor draadlooze telegrafie plaatsen. Bij den arbeid aan 't dak vonden ze onder de pannen de uitrusting van een uhlaan. De heer Carlier bevond zich met zijn gezin in Engeland, maar een knecht bewoonde het huis en deze werd dadelijk ondervraagd.

Hij vertelde hoe die uitrusting daar geraakt

was. Bij een botsing tusschen Belgische gendarmen met vrijwilligers en Duitsche uhlanen had een der Belgen die uitrusting buitgemaakt en hij vroeg aan den heer Carlier ze voor hem te willen bewaren als herinnering aan den oorlog. De Thieltse burger stemde, onvoorzichtig genoeg, toe. Toen de vijand naderde, verborg hij de krijgstrofee op de bekende plaats, waar de Duitschers ze dus ontdekten.

En de knecht vertelde de waarheid. De Duitschers dachten natuurlijk aan een franc-tireursdaad en groeven zelfs den tuyn om, in de hoop 't lijk van den uhlaan te vinden. Maar deze was op een andere plaats in een militair gevecht gesneuveld en aldaar ter aarde besteld.

De heer Carlier was dus weg. Hij zou gefusilleerd worden, indien de Duitschers hem in handen kregen. Toch moest er een slachtoffer zijn. De Duitschers informeerden naar de betrekkingen van den heer Carlier en hielden zijn schoonvader, den heer Ide, aan, die van 't gansche geval niets afwist.

Maar dit verhinderde den overheerschers niet den heer Ide tot twee jaar gevangenisstraf en een zware boete te veroordeelen, voor een misdrijf, dat hij nooit bedreven had, dat zelfs nooit geschied was.

En de heer Ide werd van vrouw en kinderen weggerukt en naar een kamp in Duitschland gevoerd.

Men begrijpt, dat deze zoo willekeurige, onrechtvaardige handelwijze, veel verontwaardiging wekte.

Maar dan vernam men ook te Thielt wat daar eenige uren verder geschied was. En hoe grieveend ook, bij die misdaden was deze onrechtvaardigheid nog klein. Doch ieder voelde zijn eigen leed.

De Deutsche ferreur golfde met de legers mee, van Roeselare naar Ledegem en West-Roosebeke. Pastoor Delacluse, die tusschen Ledegem en Dadizele op het gehucht De Klenpe woonde, was zeker de braafheid in persoon. Hij behoorde tot die groep West-Vlaamsche priesters, om hun dichtersgaven of geleerdheid bekend. Delacluse hield zich vooral met de studie der kleuren en der muziek bezig. Hij was meer een droomer, dan een praktisch mensch. Weinigen begrepen den fijnen geest.

Hoe gruwelijk werd hij behandeld. Soldaten haalden hem uit zijn woning, beweerend een lichtje in zijn huis te hebben gezien. En de dorpelingen huiverden als ze hun herder gebonden achter een kar zagen, het gelaat bebloed van de schandelijke mishandelingen. De ongelukkige struikelde telkens, viel dan, werd een eind meegesleurd tot hij weer recht sukkelde. Zoo werd hij naar Roeselare gevoerd en eindelijk vrijgelaten. Geknakt begaf deze martelaar zich naar Kortrijk waar hij naderhand is gestorven.

Te Ledegem zelf werden een zevental burgers vermoord, woest neergeschoten door opgehitste soldaten. Een bakker moest gekniel op den vloer zitten. Zijn vrouw smeekte om zijn leven. De ellendelingen sleepten hem dan naar buiten en maakten hem daar af.

In Oktober 1914. — De dappere Belgische soldaten verdedigen hardnekkig het laatste vrije hoekje van het vaderland.
Moorddadig gevecht te Diksmuide. — Op de brug over den IJzer worden de Duitschers door onze dappere jongens tegengehouden.

We zullen meer van deze gruwelen hooren, als we straks de benden in de richting van Roozebeke en in die van Eessen-Diksmuide volgen.
Het was generaal von Hugel, die de troepen aanvoerde, welke nu bij en rond Roeselare stonden. Voor hem was von Winterfeldt hier geweest, maar deze had zich naar Diksmuide moeten begeven.

Von Hugel had nu de kans om een beslissen

den slag te doen. Hadden de Duitschers op dien stond zooveel geestdrift om Calais te bereiken in hun daden getoond als in hun woorden, zouden ze misschien wel hun doel bereikt hebben. Een zwakke plek in het bondgenooten-front was nu onder hun bereik, de linie Ieper-Knokke aan den IJzer. Dat deel van Vlaanderen was zeer zwak bezet, de Engelschen voerden er pas hun troepenbewegingen uit.

Indien von Hugel snel verder opgetrokken ware, zouden de gevolgen van zijn opmarsch voor ons zeer ernstig geweest zijn. Maar zooals dikwijls na een overwinning, bleven de Duitschers nu aarzelen, een, twee dagen, met patroeljegevechten te Oost-Nieuwkerke, Passchendale.

De staf der Franschen verbleef dien avond van 19 Oktober te Passchendale, een goed uur gaans van Roeselare, welk dorp ook vol vluchtelingen

was. In den nacht klonk het tot de bannelingen: « Vlucht verder... de staf is ook weg ». En inderdaad was bij 't aanbreken van den dag de gemeente door Fransche soldaten ontruimd.

French, die in den aanvang van den oorlog op den linkervleugel van het front der bondgenooten stond, maar dan links Fransche legers kreeg, wenschte zijn aanvankelijke stellingen terug in te nemen: het 1° korps (Haig) en het 4° (Raw-

linson) van Zonnebeke tot Zandvoorde, het ruiterijkorps van Allenby van Zandvoorde tot Meessen, en het 3^e korps (Pulteney) van Meessen tot Armentieres.

French was optimistisch gezind. Hij bekennt het zelf in zijn boek.

« Mijn meening » zegt hij « was gegrond op mijn gesprekken met Foch, die reeds verscheidene dagen ter plaatse verbleef, en zich een denkbeeld had kunnen vormen van de troepenmacht tusschen Arras en de zee. Hij gevoelde zich verzekerd, dat de Duitschers niet aan een krachtigen aanval weerstand zouden kunnen bieden. De ruiterij en het 3^e legerkorps hadden bovendien goede vorderingen gemaakt. »

Na den 15ⁿ Oktober gevoelde French zich echter zoo rustig niet meer. De Duitschers kregen versterking. De Fransche troepen waren hier niet talrijk en de Belgen, welke Antwerpen verlaten hadden, zeer uitgeput. De vijand had kans de linkerflank te omtrekken. Men wilde een flinken slag slaan vóór de Duitschers nieuwe versterkingen kregen en nam maatregelen voor het offensief van 19 Oktober.

Het 1^e Britsche legerkorps kreeg de volgende bevelen :

« Het 1^e legerkorps zal naar 'Torhout oprukken : doel, bezetting van Brugge. Als de mogelijkheid bewezen is, zullen alle pogingen ingespannen worden, om de linkerflank van den vijand om te trekken en dezen op Gent terug te werpen.

De toestand is echter nog onzeker en voor het oogenblik is het slechts mogelijk den rechtervleugel van het 1^e legerkorps op de lijn Ieper-Roeselare te richten. »

Met de admiraliteit was afgesproken dat oorlogsschepen uit Dover gereed zouden zijn, om aan de kust met de troepen samen te werken.

French's kommandopost bevond zich te Bailleul, een stadje in Fransch-Vlaanderen, daar nog algemeen met zijn ouden naam Belle genoemd. De bewoners spreken er nog bijna algemeen Vlaamsch.

French had er den 13ⁿ een lang onderhoud gehad met Pulteney, een zijner vrienden, dien hij zeer achtte, om zijn karakter en bekwaamheid. « Hij had het volste vertrouwen van zijn officieren en soldaten », getuigde de opperbevelhebber van hem, « en vervulde steeds zijn taak met wilskracht en behendigheid. Hij bezit stalen zenuwen en een ontembaren moed. »

Smith-Dorrien was ook bij dat onderhoud te Bailleul aanwezig.

We hoorden reeds dat het offensief mislukte. Het werd feitelijk zelfs niet krachtig aangevat. Een poging van het 4^e legerkorps om op Meenen te rukken faalde. De vijand wierp meer naar het Noorden de ruiterij van Mitry (Franschen) op Staden en Zarren terug.

Den 20ⁿ werd de 3^e Engelsche divisie tot de linie Zonnebeke-Sint-Julien-Pilkem teruggedrongen.

De ruiterij van Allenby week naar Meessen, dat hevig beschoten werd.

En nu kreeg men de zekerheid dat de aanvan-

kelijk zwakke Duitsche macht versterkt was met het 21^e, 22^e, 26^e en 27^e reservekorps. (Het 26^e zagen we te Roeselare reeds aan 't werk).

Die vermeerdering was voor de aanvoorders der bondgenooten een pijnlijke verrassing, en deze begrepen nu, dat zij alleen een verdedigende houding aannemen konden, tot er versterking kwam. Men verwachtte de divisie Lahore, die zich na 20 Oktober te Wallon-Cappel ten Westen van Hazebroek samen trok. Te Duinkerke kwamen eveneens regimenten aan, de Oxfordshire Yeomanry Cavalry. Veel was het niet. 't Zou nu de kwestie zijn twee, drie weken de stellingen te behouden. Dan pas mocht men op meer hulp rekenen.

En men vertrouwde op Rusland.

« 't Was naar Rusland, naar het Oosten, dat ieders blikken toen gericht waren », schreef French.

Welke troepen stonden er nu van La Bassée tot de zee, dus in Vlaanderen? Het volgende lijstje geeft er een overzicht van.

Van rechts naar links.

2e Legerkorps op een front van zes mijlen.

Ruiterij van Conneau (een mijl).

3e Legerkorps en 19e brigade (12 mijlen).

Ruiterijkorps (4 mijlen).

4e Legerkorps (6 mijlen).

1e Legerkorps (7 mijlen).

Territorialen, ruiterijkorps van Mitry, Belgische troepen en Fransche fusiliers-mariniërs op een front van 20 mijlen.

Dit lijstje bevat de feitelijke troepen op de strijd-linie.

Men had veel hinder van de verschillende kommandementen, waardoor wrijving en verwarring ontstond.

En tegenover deze vrij zwakke bezetting dreef de vijand een groote macht aan, onder één bevel.

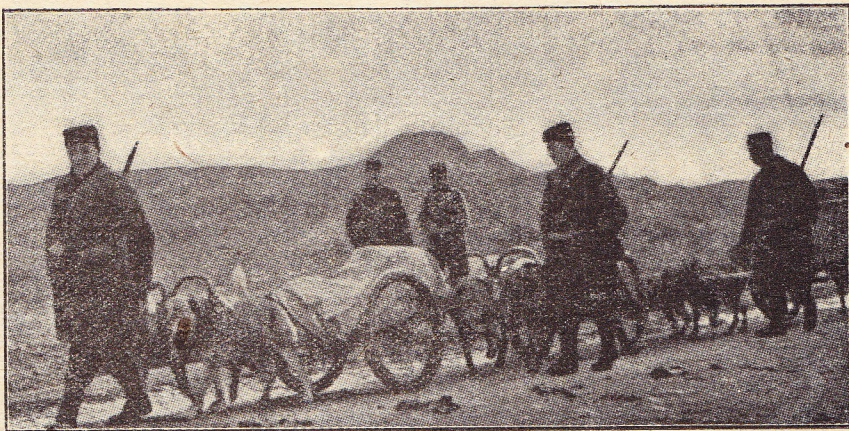
Ja, een groot deel van West-Vlaanderen was nu weer prijsgegeven.

VI.

De Britten te Ieperen. — De vlucht van duizenden burgers naar Ieperen en Frankrijk.

Ieperen, de oude, doode stad van Vlaanderen, werd nu eensklaps een punt, waarnaar de gansche wereld staarde. 't Lag er altijd zoo droome-riq binnen zijn oude wallen. Trotsch op zijn heerlijke halle met kloek belfort, zijn hoofdkerk, zeker de schoonste gothische van ons land, op andere bedehuizen, fraaie gevels : maar buiten den Zaterdag door kooplieden en boeren, werd het alleen door toeristen bezocht. Ja, 't was een doode stad geworden, maar hoe tragisch zou zijn naam « de dood van Ieper » opnieuw bewaarheid worden, erger dan in de donkerste tijden der middeleeuwen.

We zagen reeds hoe een Duitsch legerkórps er doorgetrokken was, maar in Frankrijk teruggeslagen werd en naar den Leiekant vluchtte. Ieperen kreeg dan Britten en bondgenooten.

Belgische mitrailleusen door honden voortgetrokken.

We beschreven al eenige tooneelen van de Duitsche terreur in West-Vlaanderen. Duizenden menschen sloegen op de vlucht en richtten zich naar de eerste pleisterplaats en dat was ook Ieperen.

Een week na den intocht der Duitschers zag men dezen der verbondenen.

« Onder 't gejuich van het volk, vulden 21.000 soldaten de straten » lezen we in het dagboek der Iersche nonnen, die te Ieperen een klooster hadden. « Zij, die ons gesticht door de St-Jacobstraat doortrokken, zongen lustig :

« Here we are, here we are, here we are again (hier zijn wij, hier zijn wij, hier zijn wij weer) ».

En andere troepen antwoordden met « Halloh, hallo, hallo, hallo ! »

De menigte, wier kennis van Engelsch niet uitgebreid genoeg was om de beteekenis van « Here we are again » te verstaan, stemde toch mee in dat koor van « Hallo » en spoedig weergalmde de straat van kreten, welke wel niet harmonisch klonken, maar de geestdriftige vreugde van het volk vertolkten. Ja, treffend was de tegenstelling tusschen de ontvangst der twee legers.

Bij de aankomst der Duitschers bleven de menschen in huis, of keken met verschrikte nieuwsgierigheid naar den vijand.

Nu wemelde het van lieden. Een week geleden was men gedwongen voedsel te geven ; thans kwam men verheugd aangelopen met brood, boter, bier, melk, chocolade.

Er waren Belgische gewonden in het gemelde klooster en ze sleurden zich naar de ramen en de deuren om de nieuwe vrienden te verwelkomen ; en de laatsten, die niet in staat waren om het met woorden te zeggen, drukten het door gebaren uit hoe ze den Duitschers den kop af zouden slaan.

De Schotsche Hooglanders hadden met hun rokje het meeste succes. De soldaten werden in openbare gebouwen en huizen ingekwartierd.

Ieperen werd nu het groot hoofd-kwartier, vanwaar eenige weken lang alle bevelen naar het omliggende zouden gaan.

Den volgenden dag, ongeveer om 10.30 uur in den voormiddag hoorde men het geronk van een vliegtuig. Van op de Groote Markt werd he-

vig op den Duitschen verkenners gevuld. De machine werd geraakt en moest dalen. Soldaten zetten haar na in een auto en namen bij de landing de vliegers gevangen. In het toestel vond men een plan van Ieperen, met de gemerkte plaatsen die uit de lucht gebombardeerd moesten worden. Een daarvan was de Groote Markt, welke steeds vol manschappen stond.

Maar daar kwamen ook de vluchtelingen.

« De dag was er een geweest van ongemeene treurigheid » schrijft Cesar Gezelle. « Den geheelen voorgaanden nacht en den langen dag door waren vluchtelingen komen aangestroomd van Roeselare, Zonnebeke, Langemarck, Paschendale en al de Noord-Oostelijke gemeenten. Iemand die zulk een stoet van angst en wanhoop, van tranen en weegeklag, met zijn eigen oogen niet heeft aanschouwd, blijft onbekend met een der merklijkste rampen van den oorlog : de schielijke verbanning uit hun eigen huis en heerd van duizenden schamel-onschuldige menschen.

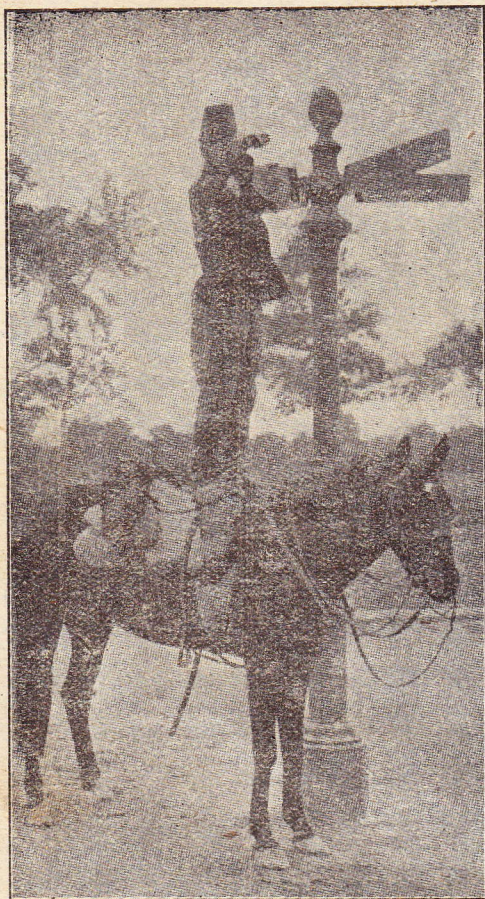
Schielijk waren ze, brutaal uit hun nachtelijke rust opgeschrikt door het onverwacht aandruischend krijgsgeweld.

Lange dagen reeds sletten die menschen in doodelijken angst, en binst de bange nachten trachtten ze hun vrees te bedwingen door enkele uren rust.

Maar nu was 't onweer losgebroken als een schielijk uitvallende hagelbui.

Rood, vlammeendrood zag de lucht, en in de verte sloegen de vuurtongen hoog boven de laaiende schelven en de brandende pachthoeven. Slag op slag daverde de grond, scheen de geheele wereld te schudden ; akelig zongen de bommen in de lucht, met een gehuil als van benarde honden, en kletsten open, met slagen knetterend in de hoogte of schonderend in den grond, bulderend op de opengespeerde daken, bonzend als woedende donders, diepe kuilen gravend, groote gaten bijtend in muren en gevels en slingerend de lijken bloedig en verminkt, op rookende puin.

Alles was gekomen zonder enig teken of vermaan, niemand vermoedde dat de vijandige gol

Belgische ruiter op verkenning.

ven juist hier op malkander zouden botsen in zoo bloedigen schok.

En de arme lieden latend hun huis en hun goed in den brand, weenend om hun vee dat stampte en loeide in dolle vervaardheid, snapten hier een stuk kleergoed, daar een kind bij de hand, en vluchtten radeloos den steenweg op, waar de anderen hun voor waren, liepen en huilden zonder ommezien, den zwarten nacht in en 't nog zwarter onbekende.

De donderende bommen vielen bachten hen en schonden de boomkronen, velden de boomen en slingerden den grond in hun tanden. Ze barstten open met vreeselijk geweld te midden hen, en doodden en kwetsten, en de arme lieden liepen, zonder dat ze durfden ommezien naar hen, die kreunend neerzakten, liepen uitzinnig al door den brandenden hellepoel.

Gierend gingen nu ineens de kogels boven hun hoofd, en plakten in de boomstammen, radeloos redden de vluchtelingen hun arm leven, de eene met zich plat op den grond te laten vallen, zoo ze 't zien doen hadden door de soldaten, de anderen kropen op handen en voeten voort door de grachten; zoo lieten ze telkens de kogelbui over hen heen gaan, en toen ze voorbij was, liepen ze weer voort, en hun adem schuifelde, in angst door hun keel.

Het bonsde als een reuzenvuurwerk en de grond danste onder hun barre voeten; het ratelde van 't gewerschot als een knetterend houtvuur; en de machinegeweren rammelden uit de verte, met een tergendens maatslag, als de gruwelijke trom van den dood. De luchtig bleef bloedig rood en vlamde telkens vinnig op; wanneer een verre vuurmond zijn obus kraakte en op de lucht zond.

Zoo waren die menschen hun heerd ontvlucht voor den dood. Stom, met de lompen, die ze om hun lijf hadden; mannen, vrouwen, grijsaards en kinders liepen sprakeloos, maar luidop weenend door den nacht, en pletsten door het slijk van wegen en straten.

Stillekens was het aan 't regenen gegaan en wat die stumpers met zich hadden meegebracht, doorsopte nu langzamerhand en plakte om hun huiverige leden en verdiepte nog de ijsselijke treurigheid. Ze geraakten tegen middernacht buiten gevaar en met den bleeken morgen, matgebeuld en moegeweend, beslikt en haveloos voor de poorten van de stad.

Ja, zooals Cesar Gezelle het hier beschrijft, was het gegaan. Dat verhaal hebben we uit den mond van velen gehoord. Want eensklaps dan toch botsten de legers bij Poelkapelle, Zonnebeker, Sint-Julien en in de omgeving op elkander. Onder de granaten en kogels snelden de burgers heen.

« Ik liep met mijn tachtigjarige moeder aan mijn arm », vertelde me een eerbiedwaardig burger van Roeselare. « We doolden eerst dwars over het land. 't Was nacht. Achter ons gloeiden de branden van Roeselare, links die van Rumbek, rechts van Staden.

Al vuur en rosse schijn.

Eensklaps schuifelden de kogels. Ik liet mijn moeder in een slijkerige gracht neer en bukte mij naast haar. We hoorden soldaten voorbij stormen. Ze riepen en tierden in 't Fransch en vielen een Duitsche voorhoede aan en dreven ze terug.

« Nu moeten we verder » zei ik tot moeder.

« O, ik kan niet meer! kloeg ze.

« 't Moet, anders vallen we in de handen van den Duitscher, want die haalt versterking en dan gaan de Franschen terug. We moeten voor hen blijven. »

Ik trok moeder recht en we dompelden weer heen. Dan struikelde moeder over het lijk van een soldaat. « Heere God, wat een tocht », riep zij smartelijk uit.

Te Passchendale lieten we ons in een huis op wat stroo neerzinken. Rond ons lagen klagende menschen en schreemende kinderen. Eenige uren rust... en dan, hoor: boem... granaten weer. Allen sprongen op, 'k had er hartzeer van, dat ik mijn moeder weer dwingen moest recht te staan. Ik trok haar voort. Achter ons knalden de obussen. We sleurden ons dan tot Ieperen, altijd met dat geschut vlak achter den rug. En er waren er die nog langer wegbleven dan wij en ten volle der gevechten vluchtten. We zagen te Ieperen gekwetste burgers aankomen. »

Allen vluchtten dus naar Ieperen

« En Ieperen zat reeds vol, vol als een ei », schrijft Cesar Gezelle weer.

« De huizen spuwden weer uit, wat ze niet slikken konden, en op het voorland, aan wederkanten, stonden de straten zwart met een zwijgende menigte. De honger maakte die menschen kwaad, de vermoedenis en de geleden angst had ze verbitterd; onverpoosd zijpelde de regen, en dreef de sombere gemoederen tot een uiterste van ongeduld en opstandig gevoelen. Men begon luidop te morren en te verwenschen.

Winkels van voorraad en levensmiddelen propten: met geld in de hand was er al gauw niets meer te krijgen, alles was ineens uit en op, of men verdook het voor dringender nood. Wie binnen was, bleef binnen en weigerde een voet te verzetten; halsstarrig, men kon ze buiten gooien maar men zou 't niet doen; hier ten minste viel er geen regen, was 't niet klam en koud, de algemeene ellende daar, voor de deur, die kenden ze al te wel, en er weer in gaan terden, dat zouden ze niet.

Opstand broeide in de herten, opstand tegen alles en tegen niets, en de ingehouden woede hing, zwoel in de grauwe lucht om uit te barsten; doch niemand maakte opstand, niemand berstte uit: immers de stadsbewoners deden wat ze konden; gaven te eten, te drinken, te rusten en te slapen, en weenden erbij van meegevoelen; immers zaten ze ook met de vrees op het lijf.

De vluchtelingen voorspelden het, ze zagen hoe 't hier ging en « Ach, zuchtten ze, 't ging juist alzoo te Roeselare, te Zonnebeke, dat komt van langs om dicht, al gauw zullen de bommen hier ook in de straten vliegen, en waar moeten we dan naartoe. »

Niemand maakte opstand en elk bleef stil en staan, urenlang staan, want daar was die hogere macht, die ze in bedwang hield, en willoos aan den grond gekluisterd, de bedreiging van het nakende oorlogsgevaar dat hen volgde op hun hiel, en aanhoudend gromde uit de verte.

Hoog in de lucht hing het geronk van onzichtbare vliegers, twee, drie maal reeds hadden die ongeluksraven hun werk gedaan van menschenmoordelij.

Aan den grijzen horizont bachten de nevels, blaft en broemt het kanonvuur; dichterbij bangt, als een zware hamer op metaalplaat, het zenuwverlammend geschut van gepantserde treinen.

Niemand die het voorland verlaten mag, immers blijft de middenstraat voorbehouden voor het drukke krijgsverkeer, motorwagens met hun paffenden, stinkenden rook, die de plassen open pletsen, en het slijk in de beenen, op de natte kleeren, in de vurige zichten der menigte speeren; hoog tot tegen 't eerste verdiep der huizen hangt het slijk in zwarte penningen op muren en vensters. Dan ruiterbenden dravend straat uit en straat in, lange eindelooze stoeten, natte paarden, natte ruiters, Fransche dragonders, met befloersde helmen, en met den kam van glimmend, zwart peerdshaar in den nek geklakt; Engelsche lanciers, kanonnen als dokkerende, zware scheepsmasten rijdend over de zuchtende straatkeien, ammunitiewagens, heimelijk toegedekt

met geteerd wagenzeil, Vorksche bloedpeerden met haar op hun hoeven, bemorst tot aan hun balg, motorfietsen, en divisie voetvolk, trampend de Rijsel- en Boterstraat uit, de Meenen- en Diksmuidestraat in, bij duizenden aan duizenden, zweetend in hun natte pak en onder zwaren last, hongerig en vermoeid... en naar 't slagveld. »

Zoo beschrijft Gezelle het gewoel en het leven in die dagen te Ieperen.

Zoo ging het ook te Poperinghe en daar over de Fransche grens te Hazebroek, waar abbé Lemire meier was.

De stroom vluchtelingen golfde verder, Frankrijk in. Lange stoeten richtten zich naar de zee, naar Duinkerke. Hier deugde het niet meer... en ze wilden in Engeland zijn... of ten minste aan de kust, om verder af te zakken naar Calais, Boulogne, nog dieper den vreemde in. Want velen hadden nog nooit de zee gezien, maar er wel veel kwaad van gehoord en zouden zich op geen schip wagen.

Dat ze te Duinkerke weer dicht achter het front zouden geraken, achter dat van den IJzer en dat zeer bedreigd was, wisten ze niet en begrepen ze niet, want wie kon zich toen een denkbeeld vormen van de krijgsbeweging.

Ze kenden maar den oorlog in 't Roeselaarsche en 't Iepersche en dien wilden ze ontvluchten, want daar was het een hel.

Terwijl anderen dus bij Ieperen en Poperinghe bleven hangen, trokken toch ook gansche benden over de grens.

Duinkerke! Daar wist men geen raad met den grooten toeloop.

Op 't einde van Juli 1914 zou Duinkerke plechtig president Poincaré ontvangen, die hier uit Rusland terugkeerde. Maar plots zwoegden de oorlogswolken nader. De president reisde dadelijk naar Parijs en 't uitgebride feestprogramma werd vervangen door een energieke proklamatie van den maire Henri Terquem, die de burgerij reeds op de ernstige gebeurtenissen voorbereidde. Toen volgde de mobilisatie. Duinkerke werd overstroomd door jongelingen en mannen van Fransch Vlaanderen, die zich naar de militaire bureelen en depots begaven, doch weer spoedig verdwenen. Om de stad werd gegraven, prikkeldraad gespannen en de vestingwerken, die jaren zoo rustig lagen, ontwaakten plots uit hun sluimer en dreigden met hun verwaarloosd oorlogstuig, want 't land was in nood, uit 't Oosten rukte de vijand op, die niets ontzag en België geschonden had, om eer zijn prooi, Frankrijk, te grijpen.

De houding der Belgen wekte groote geestdrift in de stad van Jean Bart. Men had hier vooral wrakken van België gezien, mannen, die hun spierkracht ruilden tegen geld, wanhopigen, die in den drank hun lotswisseling trachtten te vergeten. En maar al te veel had men naar dezulken de kleine geburen beoordeeld! En nu... Wat had men zich vergist, hoe lichtvaardig had men geoordeeld! Het kleine België hield den vijand op, redde Frankrijk. Ja, dat kon men lezen in de Fransche bladen, dat zei men elkaar,

De Koning met stafofficieren in het duin.

dat betuigde men dankbaar aan de Brugsche burgerwachten, die, bij 't verder oprukken der Duitschers, hier de Duitsche krijgsgevangenen brachten. 't Waren uhlanan en infanteristen, bij Luik, Thienen, Halen, enz. gegrepen en te Brugge opgesloten. En deze Duitschers waren diep teleurgesteld, toen zij België moesten verlaten, « waar het volk de soldaten wreed mishandelde », zeiden de Duitsche publicisten..., « waar wij het goed hadden », getuigden de gevangenen. Van Duinkerke vertrokken ze verder per boot...

In 't Noorden, in Fransch-Vlaanderen, werd de oorlog populair. Men begreep, dat het hier ging om de vrijheid, het recht, de beschaving. Dat was anders dan in 1870. Zoolang Napoleon III zijn leger aanvoerde, ging 't nog. De keizer, vooral om zijn Katholieke gemalin, werd in het Noorden geacht. En bij het plebescit had hij het volksgevoel weten te treffen, door zich met Vlaamsche proklamaties tot kiezers te richten. Maar na Sedan werd de oorlog onpopulair en de oversten wisten, dat ze op sommige regimenten uit 't Noorden niet konden rekenen. Er hadden gevallen van muiterij in massa plaats en men moest strenge maatregelen nemen om 't kwaad te stuiten.

In 1914 klopte 't harte der Fransche Vlamingen eensgezind met dat der gansche natie, en meer dan eens reeds werd in dagorders hulde gebracht aan den moed der « Flamands » (Franschen van nationaliteit dus).

Duinkerke werd eerst door vluchtelingen overstroomd toen de Duitschers Frankrijk binnen vielen. De « mobilisables », zij, die nog opgeroepen konden worden, moesten herwaarts komen, om niet 't lot te deelen van duizenden uit Armentières en Roubaix, die naar Duitschland als civiele gevangenen werden gevoerd. Men zond ook veel oorlogsmateriaal uit de bedreigde plaatsen naar de veste en met koortsachtige haast werd in dien chaos orde gebracht.

En nu in Oktober 1914 stroomden Belgen uit twee ritten aan, niet alleen uit 't Zuiden van Ieperen, Hazebroek, maar immers ook uit het Oosten, uit het IJzergebied.

Hier ontmoetten die aangrijpende optochten elkander.

Met duizenden, tienduizenden kwamen ze van Westende, Nieuwpoort, Lombardzijde, Diksmuide, Veurne en IJzerdorpen, van Bixschoote, Noordschoote, Langemarck, Poelcapelle, West-Roozebeke en andere plaatsen van 't Iepersch front, van Armentières, Komen, Wervik, Meeßen, Wytschaete en de overige gemeenten in de Leiestreek, van Roeselare, Isegem, Kortrijk zelfs. Aangrijpende tooneelen speelden zich af. Ouders zochten hun kinderen, vrouwen hun gewonden man, vaders hun verminkten zoon; bij 't standbeeld van Jean Bart wilde een moeder niet van haar gestorven wichtje scheiden. Velen, die nooit de zee gezien hadden, moesten met geweld op de schepen gedreven worden. Duinkerke, allereerst militaire plaats, kon de vluchtelingen niet behouden.

Daartusschen trokken soldaten onzer oudere lichtingen, die niet aan den IJzer opgehouden waren. Ze moesten naar Calais, maar velen waren te afgemat, te uitgeput, om dadelijk op te trekken en hadden zich op straat laten neervallen.

Dan verschenen de eerste gekwetsten van den IJzer, uit den strijd dien we reeds zagen ontbranden bij Nieuwpoort, Mannekensvere, Keiem, Diksmuide, en die dadelijk zoo geweldig werd.

Op Duinkerke werd dus de vloed van gewonden gericht. Het militair hospitaal, de nieuwe meisjesschool, de pas gebouwde industrieschool, het ruime sanatorium van Zuidcote, 't burger-gasthuis van Rozendaal en andere gebouwen nog, lagen weldra vol en treinen met gekwetsten reden verder naar Calais, waar men de ongelukken de eerste dagen zelfs in bijzondere woningen en op vaartuigen moest verplegen. Op de

kleine lijn Duinkerke-Ghyvelde-Veurne was het vervoer van oorlogsmateriaal, ammunitie, le-vensmiddelen geweldig.

Duinkerke donderde van de kanonnen. Op het duin zag men in zee de flikkering van 't Engelschen vlootgesnuit. De veste verbeidde haar lot. Zou de vijand doorbreken en tot hier verschijnen?

« Neen! » smeekten vrouwen en kinderen, die ter beevaart gingen bij de aloude O. L. V. der duinen in haar kleine kapel, aan het einde der stad.

« Neen! » verzekerden de militaire oversten, die reeds alle maatregelen namen, om de overstroming der Colme te kunnen voltooien.

« Neen! » zwoeren de Belgen, die met honderden en honderden daar in de weiden van Veurne-Ambacht, onder de muren van 't kleine Nieuwpoort en diksmunde hun leven offerden, genoozamend aan 's konings oproep: Kost wat 't kost, uithouden tot er nulpé komt!

Zoo wijdde de oorlog en al zijn wee zijn bedding uit over de gansche streek tusschen Leie en de zee, in de bres, waarover wij hiervoor schreven. De bres was gesloten, ja, maar zwak nog. Vreeselijke dagen braken aan...

French drong er op aan, dat er meer eenheid zou gebracht worden in al die haastig aangevoerde troepenafdeelingen. Hij verwierf weinig gehoor maar verkreeg toch, dat de Fransche ruitbenden Ieperen verlieten, welks verdediging nu aan de Britten toevertrouwd werd. Maar niemand vermoedde, dat die taak vier jaar duren zou.

De Duitschers allerminst! Zij deden nu geweldige aanvallen om door te breken. Roeselare was als een nimmer soldatenkampen. Regimenten vertrokken en gewonden kwamen bij stroomen terug. Men bracht ze in het seminarie, in het hospitaal, en voerde ze over Rumbeke naar Isegem. En ook het Sint-Jozef gesticht te Torhout, verscheidene gebouwen van Kortrijk werden nu Duitsche lazaretten.

Doorbreken! was de leus, klonk het gejaagde bevel. Maar von Hugel had zich te lang te Roeselare opgehouden met branden en moorden en burgers te tergen.

Hij liet de korte gelegenheid voorbijgaan om een wijde bres in den zwakken muur der bondgenooten tusschen Ieperen en den IJzer te slaan. Dit is hem later dikwijls verweten geworden. En nu nestelde hij zich op het oud kasteel der graven van Limburg-Stirum aan de Vijfwegen te Rumbeke. Hij ontbood den eersten schepene en zei dezen, dat het slot hem niet beviel, dat de muren kapot waren en de meubels onvoldoende. Er moesten metselaars, timmerlieden en schilders komen en het verblijf inrichten naar de zin van Zijn Excellentie.

Ja, de jonkerpartij was goed te Roeselare en omgeving vertegenwoordigd en ze liet het gevoelen ook.

Een der verdere slachtoffers dier terreur, was burgemeester Mahieu, van Roeselare. Men had op het stadhuis eenige lijken van Duitschers gebracht en de militaire overheid beweerde, dat

deze soldaten door burgers vermoord waren. Op de lijken zag men kappen.

« Dat is van een weversschaar! » zei een officier.

« Dat is van de sabels der Fransche dragonders », hield de burgemeester vol. « De bevolking heeft geen deel genomen aan den strijd en niets jegens soldaten misdaan. »

De heer Mahieu werd gedwongen lakens te halen om die dooden te begraven, en daarna de begrafenis bij te wonen.

Aanhoudend werd hij zelf niet fusilleering bedreigd. Ten slotte voerde men hem mee naar West-Roozebeke.

Deze oude Vlaamsche gemeente, zoo in onze geschiedenis bekend om den slag van 1382 waarin Filips van Artevelde met zijn Gentenaren tegen de overmacht sneuvelde, weergalmde nu weer van het strijdgewoel.

Ook hier was de vijand met woest geweld binnengedrongen; moordend, brandend en plundrend, om schrik te verspreiden. En hij slaagde daarin volkomen. Velen vluchtten heen, en de anderen zaten angstig in hun kelder of in stroommijnen.

De baldadige soldaten vuurden in de huizen en wee den burger, die het nog waagde over de velden weg te loopen.

De gebroeders Van Damme aan de « Kalve », de zestigjarige August Laconte en zijn vrouw, werden onbarmhartig neergeschoten.

De hoeven van Hessels, Willemijn, de bakkerij van Velter, de herbergen de Spriet, Spanje, twee molens en tal van huizen laaiden.

Maar nu men hier op tegenstand botste en zware verliezen leed, werd de woede van den bezetter nog grooter en die tegenslag wreekte hij op weerlooze burgers. Zoo deelde de heer Cyriel Demey ons mee:

« Ik bewoonde een huis op den Tiendeberg, een gehucht van West-Roozebeke. Ik was onlangs getrouwd en mijn vrouw en gansch haar familie waren den dag van den inval gevlucht. Ik was van gedacht hen te volgen, maar dicht bij ons woonden twee oude lieden, die mij smeekten toch bij hen te blijven. Ik liet mij daartoe overhalen, maar 't heeft mij duur gekost. De Duitschers vonden in een rapenveld een hunner soldaten, die door de Franschen gedood was, doch natuurlijk hadden franc-tireurs het gedaan. Al tijd dezelfde beschuldiging.

De vijand stormde op de woningen af, op zoek naar de menschen, die gebleven waren; ze beukten de deuren in en speurden in alle hoeken. Zoo kwamen er zes man bij ons binnengedrongen. Ze grepen mij vast en bonden me zoo stevig de handen op den rug, dat de koord mij door het vleesch sneed.

Dan sleurden zij me mee en op veel plaatsen stichtten ze brand; dan duwden ze mij bij de vlammen en dreigden me er in te werpen. Voortdurend werd ik geslagen en gescholden voor « zwijnhond, ge moet kaput ». Ze beukten op me met de kolf van hun geweer en zoo voerden ze me twee uur lang mee. Daarna brachten ze mij bij hun kommandant in de gendarmerie te West-

Het 7^e Linie in zijn verschansingen.

Roozebeke. Daar werd mijn vonnis geveld. Ze zeiden me, dat ik op Zondagmorgen doodgeschoten zou worden. Dat was een wreede stond.

Ze smeten me, altijd gebonden, in een kamer, waar er nog burgers van de parochie zaten. Ik hoorde dat de Duitschers intusschen mijn woning gingen afzoeken, maar natuurlijk vonden zij daar niets. Er kwamen allerlei officieren bij mij, de een dreigend met zijn revolver, de ander met zijn sabel en allen hetzelfde herhalend : « gij moet kaput ».

Ik kreeg twee dagen lang geen eten of drinken en viel bijna in onmacht van pijn, door die snerpande banden.

Na drie dagen kreeg ik genade ; ze maakten me los aan de handen. Den vijfden dag moest ik met zes andere burgers meegaan om de straten te reinigen ; daarna ook om dooden te begraven. Ik was flauw van den honger. Zij brachten nog gedurig burgers in onze gevangenis, van Passchendale en Poelkapelle en eindelijk waren er zooveel menschen, dat zij er geen weg mee wisten. Ze leidden ons dan naar Roeselare en sloten ons in de kongregatie op. Toen had ik reeds drie weken gewerkt. »

Maar laten wij nu de gebeurtenissen niet vooruit loopen. Over de kongregatiezaal te Roeselare en andere vereenigingspunten van burgers, moeten we nader spreken, doch eer het zoo ver was, hadden er zich gewichtige gebeurtenissen voorgedaan.

Zoo was dus de toestand te West-Roozebeke, toen de burgemeester van Roeselare hier heen gevoerd werd, en men hem in het huis van Houplines opsloot.

Toen de medelijdende vrouw des huizes hem een kien bereid had, nam een adjudant dit vast, hield het onder den neus van den uitgehongerden magistraat en spotte :

« Geen kost voor Belgen... maar voor Duitschers. »

Dan moest de heer Mahieu burgers verzamelen om de Deutsche dooden te begraven. Men had de kerk van West-Roozebeke in een lazaret veranderd. Op stroo kreunden er de gewonden, die men van Poelkapelle aanbracht. De geneeskundige hulp was onvoldoende, zoodat men den burgemeester dwong burgerlijke geneesheeren uit Roeselare te ontbieden. Aldus had hij gelegenheid zijn vrouw een briefje te zenden. Dat

was voor de arme dame een uitkomst, want een officier had zich niet geschaamd haar te zeggen, dat haar echtgenoot reeds doodgeschoten was en zij zijn lijk voor 25,000 mark kon krijgen.

De heer Mahieu ging dus met mannen naar het kerkhof. Daar werden lange kuilen gedolven, massa graven voor de gesneuvelden.

Vreeselijk woedde daar verder de strijd. De Deutsche studenten werden er wel ontgoocheld. Dat was hier niet meer de opwindning van het vertrek uit de heimat of van den intocht in een weerlooze stad. Hier greep men elkaar aan in een moorddadige worsteling van man tegen man...

Om eenige voeten grond offerde men vele levens. De bondgenooten vormden daar met hun lichaam een muur van ijzer en staal.

« Stand houden ! » klonk het bevel.

Er waren bijna geen reserven. De zwakke afdelingen moesten alleen de geweldige macht weerhouden en ze deden wonderen van dapperheid.

De vijand had hier Franschen en Engelschen voor zich. In deze dagen werd er een vooruit springend punt in de linie gevormd, dat vier jaar in wezen bleef, nu wat ingeduwde, dan zich wat uitbreidende, maar nimmer verdwijnende.

Ja, 't ging er nu wreed toe. Ook menig Duitse soldaat besepte nu nuchter al de verschrikking van dezen volkerenmoord. Een van hen schreef van Poelkapelle in dien tijd het volgende :

« Om tien uur kwam 't bevel « Seitengewehr plantz auf ! » Het werd mondeling gegeven, omdat de Engelschen ons signaal kennen. Nooit zal ik die gezichten vergeten, die woede, die gesloten ernst, welke er op te lezen was. Ik werd ijskoud, voor de eerste maal plantte ik het staal op mijn geweer met het voorbedachte doel, menschen te dooden. De laatste gedachten gelden vrouw en kind, dan komt 't kommando « Sprung auf ! Marsch, marsch, hurra ! » Verdwenen zijn alle droevige gepeinzen, plots zijn wij uit de graven, naast mij loopt Malte, de speelman, en slaat dof en eentonig op 't kalfsveld : trom, trom, trom.

'k Hoor niets dan dezen eentonigen trommelslag en 't geknal der Engelsche geweren.

Ik denk niets, zie niets. Ik ren slechts vooruit. Eensklaps vallen me als de schellen van de oogen. 'k Zie ongeveer 5 schreden voor mij een